

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Corpus Juris Canonici

Gregor <XIII., Papst>

Coloniae Munatianæ, 1665

5 Non sine mente caro fertur violata puellæ.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-62915](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-62915)

tabernium, de quo nati, non filii sunt matrimonii, sed testes sunt adulterii? Cur autem huiusmodi suscipiuntur adulterini, qui parti pudori sunt, non honori? Dicit scriptura: *a* [Adulterorum filii in confumatione erunt, & ab iniquo toro semen exterminabitur.] Mulier igitur tua, si talibus moribus prædita est, ut mereatur consortium, mereatur & nomen uxoris. Præsta concubina tuæ libertatem, & nomen uxoris, ne tu adulter sis potius, quam maritus.

i ¶ Filii] *Reposita sunt reliqua verba scripturae ex B. Ambrosio, pro quibus in vetustis est, &c. in vulgatis autem, abominatio iunt Deo.*

C. X. ¶ Adulterii non sunt facienda etiam voluntate generandi filios.

Item Augustinus ad Claudium contra Iulianum, cap. 8.

Sic non sunt faciendi adulteri etiam voluntate generandi generandos, quemadmodum nec furta faciendi sunt etiam voluntate pascendi pauperes sanctos: quod tamen faciendum est non perpetrando furta, sed bene utendo mammona iniquitatis.

5 pars. Ecce, quod nullo modo licet alicui vivere uxore sua, vel ex ancilla, vel ex alia qualibet filios querere: qui etiam suscipi, filiorum nomine iudicantur in ætæ. Simplex etiam fornicatio in sacra scriptura prohibetur.

C. XI. ¶ Illicitus concubitus, & omnis non legitimus usus illorum membrorum, iunio mœchia intelligitur.

Unde Augustinus in questionibus Deuteronomi, q. 37, ad c. 23.

Meretrices esse, & ad meretrices accedere prohibet Dominus, quædam publicè venalis est turpitudine. In Decalogo autem mœchia nomine non videtur hoc aperte prohibuisse, quoniam mœchia non nisi adulterium intelligi solet. *Idem d. super Exodus, q. 71.* ¶ Omnis mœchia etiam fornicatio dicitur in scripturis. Sed utrum etiam omnis fornicatio mœchia dici possit in eisdem scripturis, non mihi interim occurrit locutionis exemplum: sed si non omnis fornicatio etiam mœchia dici potest, ubi sit in Decalogo prohibita illa fornicatio, quam faciunt viri, qui uxores non habent, cum foeminis, quæ maritos non habent, utrum inveniri possit, ignoro. Sed e si furti nomine bene intelligitur omnis illicita usurpatio rei alienæ (non enim rapinam permittit, qui furtum prohibuit, sed utique à parte totam intelligi voluit, quidquid illicite rerum proximi auferitur), profecto & nomine mœchia omnis illicitus concubitus, atque illorum membrorum non legitimus usus prohibitus debet intelligi.

C. XII. ¶ Extraordinaria voluptas, & inveteranda opera nuptiarum, luxuria & immunditia appellantur.

Item Hieronymus in c. 3. epist. ad Gal. ad vers. [Manifesta autem.]

In eo fornicator majoris est criminis, quia tollit membra Christi, & facit ea membra meretricis, serunt quippe duo in carne una. Qui si non est fidelis, nec credit in Christo, sua membra facit membra meretricis: qui credit, & fornicatur, Christi membra facit membra meretricis. Econtrario infidelis in fornicatione sua utrum violet, an adificet templum idolo, nescio. Per vitia quippe luxuriæ i vel maxime demones colluntur. Hoc unum scio, quod qui post fidem Christi fornicatur, violat templum Dei. Secundum opus carnis, immunditia nuncupatur: & eam comes luxuria sequitur. Quomodo enim in g veteri lege de nefandis cri-

a Sapient. 3. b Ivo p. 2. c. 105. Pam. l. 2. c. 20. c Ivo p. 2. c. 37. d Ivo p. 2. c. 279. e Sup. 14. q. 3. c. panale. c. quarti. f 1. Cor. 2. g Levit. 15.

minibus, quæ in occulto fiunt, & ea nominare turpissimum est, ne & dicentis os, & aures audientium polluerentur, generaliter scriptura complexa est, dicens: *1* ¶ Recundos, vel reverentes facite filios israel ab omni immunditia, sic in hoc loco cæteras extraordinarias voluptates, ipsarum quoque opera nuptiarum, si non veterum dè, & cum honestate quasi sub oculis Dei fiant, ut tantum liberis serviat, immunditiam & luxuriam nominavit. ¶ *¶ Luxuriæ] Absit vox ista à plerisque vestris, & originali.*

C. XIII. ¶ Immoderatus usus mulierum Salomonem ad idolatriam traxit.

Item Gregorius in moralibus, lib. 12. c. 12.

Salomon quippe immoderato usu atque assidue mulierum ad hoc usque perductus est, ut templum idolis fabricaret: & qui plus Deo templum construerat, assiduitate libidinis etiam perditione substratus, idola construere templa non timuit.

C. XIV. ¶ Liberos procreatis in matrimonio laudatur, meretricia voluptas etiam in uxore damnatur.

Item Hieronymus in c. 5. epist. ad Ephesios, ad vers. [Viri diligite.]

Liberorum ergo, ut diximus, in matrimonio operata necessaria sunt: voluptates autem, quæ de meretricibus capiuntur amplexibus, in uxore damnantur.

6 pars. Quare autem tales non dicantur filii, vel quoniam parentum sequantur, qui ex libero & ancilla nascuntur. Hieronymus Etymologiarum, lib. 9. c. 3. determinat.

C. XV. ¶ Qui sine liberi, & quam conditio sequantur.

Liberi dicitur, qui b ex libero sunt matrimonio orti. Nam filii ex libero & ancilla, servilis conditionis sunt. Semper enim qui nascitur, deteriorem i patrem sumit. Naturales autem dicuntur ingenuarum concubinarum filii, quos sola natura genuit, non honestas conjugii. ¶ *¶ Hi vero, c qui non sunt de legitimo matrimonio, matrem potius, quam patrem sequuntur.*

¶ Deteriorem partem] In codicibus istorum veterum manus scriptis legitur, deteriorem parentis statum sumit.

QVÆSTIO V.

Quod autem pudicitia violenter eripi non possit, multorum auctoritatibus probatur. Eff enim virtus animi, quæ violentiam non sentit. Corpore namque non infertur, non animo. Unde, quamvis corpus violenter corrumperetur, si pudicitia mentis servetur illaesa, tamen castitas dupliciter dicitur. Sicut & beata Lucia fertur dixisse Paschasius: [Si in virgine non fecerit violari, castitas inibi duplicabitur ad coronam.] Non enim inquinatur corpus, nisi de consensu mentis. Nam si in manu mœchura ponas, & per manum meam sacrificia e facias, Deus tibi hoc attendit, & deridet. De sanctis enim & voluntatibus iudicatur Deus.]

C. I. ¶ Melior est virginitas mentis, quam carnis.

Hinc Ambrosius scribit in libro secundo de Virginitate.

Tolerabilis g est mentem virginem, quam carnem habere: utrunque bonum, si liceat: si non liceat, saltem non homini casta, i sed Deo sumus. ¶ *¶ Virgo proficiat potest, adulterari non potest. Volucunque Dei virgo est, templum Dei est: nec lupanaria*

a Ivo part. 2. cap. 71. b aliter quia. c Unde et in qua.] origin. d In martyrio B. Lucia. e alit. iactas sacrificia. f. al. non attendit, qui & deridet. g Sententia. q. dist. 2. Ivo p. 7. c. 37. infamata

nunquam Dominus diceret: a [Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam moechatus est eam in corde suo.] Ergo voluntas sine opere b frequenter peccat. Illa est gloriosa continentia, non quam transgredi non potest necessitas debilitati c corporis, sed quam complectitur voluntas sancti propositi.

C. XI. ¶ Virginitas carnis non servatur mente corrupta.

Item Hieronymus in epistola ad Eustachium de custodia virginitatis.

2 S I Paulus Apostolus vas d electionis, & separatus in Evangelium Christi, ob carnis aculeos, & incentiva vitiorum reprimat corpus suum, & servituti e subijcit, ne aliis predicans, ipse reprobis inveniatur, & nomen f veder aliam legem in membris suis, repugnantem legi mentis suae, & captivum se in legem duci peccati: si post g nuditatem, jejunia, famem, carceres, flagella, supplicia, in semetipsum reverfus exclamat: [infelix h ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius?] tu te putas securam esse debere? Cave, quos, ne quando de te dicat Deus i. [Virgo Israel cecidit, & non est, qui suscitaret eam.] Audenter loquar: cum omnia possit Deus, suscitare virginem non potest post ruinam. Valet quidem liberare de poena, sed non vult coronare corruptam. Timeamus illam prophetiam, & ne in nobis etiam complectatur, [virgines bonae deficient.] Observa quid dicat, [virgines bonae deficient,] quae sunt & virgines malae. [Qui l viderit, inquit, mulierem ad concupiscendum eam, jam moechatus est eam in corde suo.] Perit ergo & mente virginitas. Iste sunt virgines malae, virgines carne, non spiritu: virgines m stulta, quae oleum non habentes excluduntur a sponso. Si autem e illae, quae virgines sunt, ob alias tamen culpas virginitate corporum non salvantur, quid fiet illis, quae prostituerunt membra Christi, & mutaverunt templum Sancti Spiritus in lupanar? h illico audierit: [Descende n, sede in terra virgo filia Babylonis, sede in terra: non est filia Chaldaeorum thronus o: non vocaberis ultra mollis & delicata. Accipe p molam, mole farinam, discooperi velamen tuum, denuda crura, transtulamina, revelabuntur ignominia tua, apparebunt opprobria tua.] Et hoc post thalamos filii Dei, post oscula fratruelis, & sponi: illa, de qua quondam sermo Propheticus concinebat, [Assitit q Regina a dextris tuis in vestitu deaurato, circumdata varietate.] nudabitur, & posteriora ejus ponentur in faciem ipsius. Sedebit ad r aquas solitudinis, & posito vase, divaricabit pedes suos omni transeuntis, & usque ad verticem polluetur. Rectius fuerat hominum subisse conjugium, ambulasse per plana, quam ad altiora tendentem, in profundum inferni cadere. Ne i fiat, obsecro, civitas meretrix fidelis Sion, ne i post trinitatis hospitium ibi demones saltent, & u hira nidificent, & hericii.

¶ Multitudo restitutum est hoc caput ex vetustis exemplaribus, & originali.

C. XII. ¶ Corpore intacto castitas non minus quam amittitur.

Item Augustinus serm. 3. de continentia vita clericorum, & epist. 109. ad monachos.

3 N Ee solo tactu, sed affectu quoque, & aspectu appetitur, & appetit foemina. Nec dicatis vos animos habere pudicos, si habeatis oculos impudicos, quia impudicus oculus impudici cordis est nuntius: & cum se invicem sibi, etiam tacente lingua, conspectu mutuo corda nuntiant impudica, & secundum concupiscen-

a Math. 5. b at. corpore. c at. debilitatu. d Alf. 9. & Rom. 1. e 1. Cor. 7. f Rom. 7. g 2. Cor. 11. h Rom. 7. i Amos 5. k Amos 8. l Matt. 23. m Matth. 23. n Esa. 47. o at. solum. orig. p Cant. 1. q Ps. 44. r Ezech. 16. s Esa. 1. t Esa. 34. u at. sicut.

tiam carnis alterutro delectantur ardore, etiam intadu ab immunda violatione corporibus, fugi castitas ipsa de moribus.

C. XIII. ¶ Adulterium perpetratur, cum vel inupta turpiter concupiscitur.

Item Gregorius in Moralibus, lib. 21. c. 9.

Q Vi a viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam moechatus est eam in corde suo. Quia enim graeco vocabulo moechus adulter dicitur, cum non aliena conjunx, sed mulier videri prohibetur, aperte veritas ostendit, quia etiam solo visu, cum turpiter vel inupta concupiscitur, adulterium perpetratur. Quod tamen plerumque ex loco, vel ordine concupiscendum discernitur: quia scilicet sic hunc in sacro ordine pudiosa concupiscitur, sicut illum adulterii inquinat culpa: in personis tamen non dissimilibus idem luxuria distinguitur reatus.

¶ pars. Quamvis autem violenter oppressa pudicitiam non amiserint, incontaminatis tamen se non audeant excoquere virginibus.

C. XIV. ¶ Quae opprimuntur, incontaminatus se virginibus comparare non audeant.

Unde Leo Papa, epist. 21. ad Episcopos Africae, c. 5.

I Llx b autem famula Dei, quae integritatem pudicitiae opprobria barbarica perdidit, laudabiliores enim in humilitate ac vercundia virginibus, si se incontaminatas non audeant comparare virginibus. Quamvis enim omne peccatum ex voluntate nascatur, & potuerit concupitione carnis mens invita non pollui, minus tamen etiam demerit, si quod potuerunt animo non amittere, doleant se vel corpore perdidisse.

Cum ergo haec, quae violentiam passa est, pudicitiam amissam probare non potest, nulla modo convincitur fornicationis vel adulterii crimen incurrere. Vi enim ait Augustinus in libro de bono conjugali, cap. 4. [Adulterium e committitur, cum vel propria libidine infinita, vel aliena consensu cum altero vel altera, contra naturam conjugale concubuntur, atque ita frangitur fides: quae in rebus etiam corporis & abjectis magnum animi bonum est: & aliena salutem quoque corporalem, quae etiam vita ista continetur, certum est debere postponi.]

¶ Et ideo ei i Apud B. Augustinum legitur: & ideo eam salutem quoque corporalem, quae etiam vita ista continetur, certum est debere praeponi. Sed ob glossam, & quoniam idem est sensus, nihil mutatum est.

C. XV. ¶ Moechatus qui alicui prae matrimonii factus miscetur.

Item Hieronymus d super Exodum, c. 17.

N On e moechaberis, id est ne quisquam prae matrimonii sui foedera aliis foeminae miscetur ad explendum libidinem. Nam specialiter adulterium facit, qui prae suam ad alteram accedit.

C. XVI. ¶ Qui vivente uxore sua alteram cognoscit, adulterium committit.

Item Augustinus de adulterio conjugali, lib. 2. cap. 11.

P Vto f Christianum neminem veludari, illum adulterum esse, qui vel diu languente, vel diu absente, vel continenter vivere cupiente sua uxore, alteri committitur est foemina.

¶ pars. Cum ergo nihil istorum in ista deprehendatur sufficiens, quia nec propria libidine infinita, nec aliena consensu, nec vero sua languente, vel absente, vel continenter vivere cupiente adhaesi alii, sed violenter aliena libidine oppressa vim perituri, apparet, quod non

a Deut. 5. Matth. 5. b Polyg. l. 4. tit. 34. c Huius autem fidei violatio dicitur adulterium, cum orig. lvo p. 8. c. 102. Pan. l. 1. c. 22. d Et Rabanus & Beda in quass. in Exod. e lvo p. 1. c. 107. Pan. l. 7. c. 27. f lvo p. 8. c. 107. adulterio

adultera, nec fornicaria dici potest. Unde nec aliqua occasione va-
let dimitti. Cum enim Iudæi a quærenti a Christo, utrum lice-
ret uxorem suam dimittere quæcumque ex causa, respondit eis:
[Matth. 19. b. quia, qui fecit eos ab initio, masculum & femi-
nam creavit eis? Quid ergo Deus coniunxit, homo non separet.]
Deinde sermone suum ita conclusit, ut diceret neminem posse di-
mittere uxorem suam, excepta causa fornicationis. Hinc Aposto-
lus ait in epistola ad Corinthios: c [Huius, qui matrimonio conjuncti
sunt, prout non ego, sed Dominus, uxorem à viro non discedere.]
Unde datur intelligi, quod qualescumque fuerint vir & uxor, ex
quocumque affectu sibi adhaerent, alterius ab invicem discedere
non valet.

C. XVII. ¶ Qualescumque sit vir, ex quo semel
placuit, non est dimittendus.

Unde Ambrosius in Hexameron d. tit. dicit
quarta, scribit.

Horrendus 1, & incultus est vir: semel placuit:
Nanquid vir frequenter esse eligendus? Comparem
suum & hoc requirit, & equos diligit: & si mutetur ali-
us, trahere jugum nescit compar alterius, & se non to-
tam putat. Tu jugalem tuam repudias, & putas sæpe
mutandum? & si uno defuerit die, superducis rivalerem,
& statim incognita causa, quasi cognitam f pudoris ex-
equens inquiram?

¶ Horrendus 1. Apud B. Ambrosium legitur, sed horri-
dus & incultus est: semel placuit, &c. Ante hoc autem ca-
pitulum est ca. ad am. per E. v. in 33. g. s.

C. XVIII. ¶ Similiter de uxore intel-
ligatur.

Item Augustinus de sermone Domini in montes,
lib. 1. cap. 32.

Uxorem & quis habeat sterilem, vel deformem cor-
pore, sive debilem membris, vel cæcam, vel surdam,
vel claudam, vel si quid aliud, sive morbis, & doloribus,
langueatibus, confectam, & quidquid (excepta fornicatione)
cogniti potest vehementer horribile, pro fide &
sacrate subleuet.

C. XIX. ¶ Non licet viro uxorem dimittere, nisi
causa fornicationis.

Item Hieronymus ad Oceanum de h. morte
Fabula.

Præceptum Domini uxorem non debere dimitti, ex-
cepta causa fornicationis, & si dimissa fuerit, manere
inopiam. Quidquid viris iuberet, hoc consequenter
retulit in feminas. Neque enim adultera uxor dimit-
tenda est, & moechus retinendus.

C. XX. ¶ De eodem.

Item ibidem.

Ad id nos, quod non licet fornicari, æque non licet vi-
ris, & eadem servius pari conditione censetur.

C. XXI. ¶ Communionem præbetur, qui extra cau-
sam fornicationis uxorem suam
dimittit.

Item ex concilio Toletano XII. cap. 8.

Præceptum Domini est, ut excepta causa forni-
cationis uxor à viro dimitti non debeat: & ideo
quicumque citra culpam criminis supradicti uxorem suam
quæcumque occasione dimiserit, quia quod Deus m. con-
iunxit, ille separare disponit, tamdiu ab ecclesiastica
communicatione privatus, & à cœtu omnium Christiano-
rum maneat alienus, quamdiu societatem relictae con-
iugii syncretiter amplectatur, & foveat. Itaque qui jam
admoniti à sacerdote semel, bis, terque, ut corrigerentur,
ad totum suæ conjugii noluerint redire, ipsi se suis me-
ritis, & à palatina dignitatis officio separabunt, & in-

a. Matth. 19. b. Gen. 2. c. 1. Cor. 7. d. Lib. 5. c. 7. e. Ivo
p. 1. c. 23. Pan. 1. c. 103. f. al. cognita. g. Sent. 4. dist. 34. Ivo
p. 1. c. 23. Pan. 1. c. 104. h. Epitaphium Fabiola tom. 1. i. Sent.
4. dist. 31. Ivo p. 1. c. 240. Pan. 1. 7. c. 3. k. Ivo ibid. l. Ivo p. 1.
193. Pan. 1. 7. c. 1. m. Matth. 19.

super generosa dignitatis testimonium, quamdiu in cul-
pa fuerint, amittuntur: quia carnem suam dissidii ju-
gulo tradiderunt.

C. XXII. ¶ De eodem.

Nicolaus Papa ad consilia Bulgarorum, c. 96.

Quidquid a muliere tua contra te cogitaverit aut fe-
cerit, vel si te accusaverit, non est, excepta causa for-
nicationis, rejicienda, vel odio profus habenda; quæ
est 1, Apostolo b præcipiente, sicut ecclesia à Christo
diligenda.

¶ Quæ est? Hac usque ad finem addita sunt ex ipsi re-
sponsionibus.

7 pars. Sed quaritur, cum sit par utriusque conditio, cur com-
municantes viri cum adultera uxore non conveniant, cum contra
uxores in consortio adulterorum virorum manere videantur.

C. XXIII. ¶ In utroque sexu adulterium
pari ratione puniatur.

De his ita scribit Innocentius Papa, epist. 3. ad Exu-
perium Episcopum, cap. 4.

Christiana c religio adulterium in utroque sexu pari
ratione condemnat. Sed viros suos mulieres non fa-
cile de adulterio accusant, & non habent latentia peccata
vindictam. Viri autem liberius uxores adulteras apud
sacerdotes deferre consueverunt: & ideo mulieribus,
proditæ earum crimine, communicatio denegatur; virorum
autem latente commisso non facile quisquam ex suspi-
cionibus abstinetur: qui utriusque submovebitur, si ejus fla-
gitium derogatur. Cum ergo par causa sit, interdum pro-
batione cessante, vindictæ ratio conquiescit.

QVÆSTIO VI.

Ecce, quod ista dimitti non valet, cum à fornicatione im-
mota invenitur. Sed ponatur, quod ipsa sit adultera, qua-
ritur, si adulter possit dimittere eam causa fornicationis. Non
enim videtur, quod pari crimine infidelis alium de eodem punire
possit. Unde cum Iudæi adulteram accusarent, equitatis sententiam
a Domino acceperunt. [Quicumque d. vestrum est sine peccato,
primus lapidem in illam mittat.] Hinc etiam in Evangelio c præ-
cipitur: [Hypocrita, primum esce trabem de oculo tuo, & postea e-
laucet festucam de oculo fratris tui.]

C. I. ¶ Qui fornicatur, fornicationis causa uxorem
suam dimittere non potest.

Hinc etiam Augustinus scribit in lib. 1. de ser-
mone Domini in montes, c. 28.

Nihil f iniquitas quàm fornicationis causa dimittere
uxorem, si & ipse convineatur fornicari. Occur-
rit enim illud: [In quo g enim alterum judicas, tement-
ipsum condemnas: eadem enim agis, quæ judicas.] Qua-
propter quisquis fornicationis causa vult abicere uxo-
rem, prior debet esse à fornicatione purgatus. Quod si-
militer etiam de foemina dixerim.

C. II. ¶ Qualem quisque vult invenire uxorem,
talem se servet eidem.

Idem de verbis Domini, tractatu, sive serm. 46.

Siducturi b estis uxores, servate vos uxorebus vestris.
Quales vultis eas 1 invenire, tales & ipsæ inveniant
vos. Quis juvenis est, qui non castam velit ducere uxo-
rem? & si accepturus est virginem, quis non intactam de-
sideret? Intactam quæris? intactus esto: puram quæris?
noli esse impurus. Non enim illa potest, & tu non potes.

¶ Eas invenire? In originali, & apud Ivoem est. Qua-
les eas vultis ad vos venire, tales & vos debent ipsæ in-
venire.

a Ivo part. 8. cap. 228. b Ephes. 5. c Sent. 4. distinct. 35.
Ivo p. 1. c. 214. d Ioann. 8. e Luc. 16. f Sentent. 4. di-
st. 35. Ivo p. 1. c. 250. Panorm. 1. 7. cap. 31. g Rom. 2. h Ivo
p. 1. cap. 45.

